

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ: ОКРЕСЛЕННЯ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ

АЗАРЕНКОВА Г. М.

УДК 694.56

Азаренкова Г. М. Шляхи удосконалення державного фінансового контролю в Україні: окреслення та обґрунтування

Доведено актуальність питання вдосконалення державного фінансового контролю. Узагальнено та систематизовано недоліки державного фінансового контролю в сучасних умовах. Зроблено систематизацію узагальнених недоліків та аналіз окреслених недоліків з метою визначення їх вагомості. Окреслено і обґрунтовано шляхи вдосконалення державного фінансового контролю з окресленими недоліками. Наукова новизна даної статті полягає в окресленні й обґрунтованості шляхів удосконалення державного фінансового контролю в Україні з урахуванням систематизації його недоліків у сучасних умовах.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, система державного фінансового контролю, удосконалення державного фінансового контролю.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 9.

Азаренкова Галина Михайлівна – доктор економічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи та міжнародних зв'язків, Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (пр. Перемоги, 55, Харків, 61174, Україна)

E-mail: hneu_audit09@mail.ru

УДК 694.56

UDC 694.56

Азаренкова Г. М. Пути совершенствования государственного финансового контроля в Украине: определение и обоснование

Доказана актуальность вопроса совершенствования государственного финансового контроля. Обобщены и систематизированы недостатки государственного финансового контроля в современных условиях. Сделаны систематизация обобщенных недостатков и анализ определенных недостатков с целью определения их весомости. Определены и обоснованы пути совершенствования государственного финансового контроля в Украине. Приведена взаимосвязь предложенных путей совершенствования государственного финансового контроля с очерченными недостатками. Научная новизна данной статьи заключается в определении и обоснованности путей совершенствования государственного финансового контроля в Украине с учетом систематизации его недостатков в современных условиях.

Ключевые слова: государственный финансовый контроль, система государственного финансового контроля, совершенствование государственного финансового контроля

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Библ.:** 9.

Азаренкова Галина Михайловна – доктор экономических наук, профессор, заместитель директора по научной работе и международным связям, Харьковский институт банковского дела Университета банковского дела Национального банка Украины (пр. Победы, 55, Харьков, 61174, Украина)

E-mail: hneu_audit09@mail.ru

Azarenkova H. M. Ways of Improvement of State Finance Control in Ukraine: Definition and Justification

The article proves urgency of the issue of improvement of the state finance control. It generalises and systemises shortcomings of the state finance control under modern conditions. It systemises generalised shortcomings and analysis of certain shortcomings with the purpose of identifying their weight. It identifies and justifies ways of improvement of the state finance control in Ukraine. It provides interrelation of the proposed ways of improvement of the state finance control with the specified shortcomings. The scientific novelty of this article lies in identification and justification of the ways of improvement of the state finance control in Ukraine with consideration of systematisation of its shortcomings under modern conditions.

Key words: state finance control, system of state finance control, improvement of state finance control.

Pic.: 1. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 9.

Azarenkova Halyna M. – Doctor of Science (Economics), Professor, Deputy Director on scientific work and international relations, Kharkiv Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (pr. Peremogy, 55, Kharkiv, 61174, Ukraine)

E-mail: hneu_audit09@mail.ru

У сучасних умовах розвитку ринкових відносин відбуваються стрімкі процеси реформування всіх без виключення ділянок фінансової системи, вагоме місце серед яких займає державний фінансовий контроль. Отже, в умовах сьогодення процес реформування державного фінансового контролю супроводжується великою кількістю дискусій щодо доцільності його реформування та напрямків його модифікації.

Багато вчених насьогодні займаються вивченням проблематики удосконалення державного фінансового контролю, серед яких: Головань М. [2], Стефанюк І. Б. [7], Чуль О. М. [8], Єрмічук Н. І. [4], Скоропад І. С. [5], Пахолок Н. І. [5], Шевченко Н. І. [9], Есманов О. М. [3], Гетманець О. П. [1], Литвин О. І. [6] та багато інших.

Але, незважаючи на такий значний науковий доробок у сфері удосконалення державного фінансового контролю, багато питань все ж таки залишається невирішеними. Це стосується розлагодженості можливих напрямків удосконалення державного фінансового контролю та недостатньої обґрунтованості їх доцільності.

З огляду на це метою даної статті є окреслення державного фінансового контролю в Україні.

Задля досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- ✦ узагальнити підходи різних вчених до виокремлення недоліків державного фінансового контролю в Україні;
- ✦ систематизувати окреслені недоліки та навести авторське бачення з даного питання;
- ✦ окреслити і обґрунтувати шляхи вдосконалення державного фінансового контролю в Україні.

Отже, перш за все, доцільно узагальнити існуючі недоліки державного фінансового контролю в Україні.

Слід зауважити, що на сьогодні існує безліч поглядів на виокремлення існуючих недоліків основні серед яких наведені в *табл. 1*.

Як, видно з *табл. 1*, поглядів на виокремлення недоліків державного фінансового контролю існує велика кількість. Їх систематизацію наведено в *табл. 2*.

Недоліки функціонування системи державного фінансового контролю в Україні (узагальнено автором)

Автор(-и)	Недоліки
1	2
Стефанюк І. Б. [6]	Недоліки правового, організаційного та методологічного характеру
Чуль О. М., Барський Ю. М. [7]	Недоліки правового, організаційного та методологічного характеру, відсутність механізмів та методик оцінки ефективності та якості державного фінансового контролю
Головань М. М. [2]	Необхідність розподілу повноважень між різними суб'єктами державного фінансового контролю
Єрміщук Н. І. [4]	Недоліки правового, організаційного та методологічного характеру. До недоліків законодавчого характеру можна віднести недостатнє законодавче забезпечення формування в державі цілісної системи фінансового контролю. Це стосується переліку органів і суб'єктів, яким делеговано право на здійснення спеціалізованого державного фінансового контролю, а також статусу, функцій і повноважень органів і суб'єктів державного фінансового контролю, їх взаємовідносин і підзвітності. Організаційними недоліками можна вважати нереалізованість наданих органам державного фінансового контролю повноважень з організації і здійснення контролю. Основним недоліком методологічного характеру є відсутність єдиного бачення методології фінансового контролю
Скоропад І. С., Пахолок Н. І. [5]	Переважає більшість контрольних-перевіркових процедур має фіскальний характер. На практиці найчастіше використовують ревізію та перевірку. Ці методи дають змогу лише виявити фінансові порушення, констатувати негативні явища, але не дають змоги запобігти їм чи вивчити причини їх виникнення; – переважання заходів подальшого (наступного) контролю. Існуючі процедури попереднього та поточного контролю (які, як свідчить досвід зарубіжних країн, є найбільш дієвими) у межах діючої системи фінансового контролю є досить слабкими та неврегульованими; – неусвідомлення важливості внутрішнього фінансового контролю як у системі управління державними фінансами, так і керівниками підприємств, установ, організацій; – низький рівень дієвості механізму адміністративних стягнень. Сума штрафу за нецільове або незаконне використання бюджетних коштів значно менша за обсяги бюджетних коштів, які держава втрачає через зловживання посадових осіб, і не може забезпечити повною мірою відшкодування цих збитків; – зростання фінансових порушень у сфері використання бюджетних коштів; – неврегульованість діяльності та перетин функцій суб'єктів фінансового контролю. В Україні зовнішній контроль у частині виконання коштів Державного бюджету України централізовано здійснюють два органи влади: Рахункова палата від імені Верховної Ради України та Державна контрольна-ревізійна служба від імені Уряду
Шевченко Н. І. [9]	– Термінологічний апарат та базові питання державного фінансового контролю розроблені недостатньо; – недосконалість та суперечливий характер чинного законодавства; – переважна кількість контрольних-перевіркових процедур має фіскальний характер; – система державного фінансового контролю не виконує попереджувально-профілактичної функції; – недостатньо продумане впровадження заходів і форм фінансового контролю, що застосовуються у зарубіжних країнах; – проблема кадрів органів державного фінансового контролю
Есманов О. М. [3]	– Порушення принципів і норм бюджетного законодавства; – порушення в порядку та процедурі проведення державних закупівель; – порушення в процедурі поділу бюджетних коштів між бюджетами та фондами різних рівнів; – неефективність управління державним майном у частині необ'єктивності умов його використання та оренди, умов продажу земельних ділянок
Гетьманець О. П. [1]	– Законодавство щодо фінансового та бюджетного контролю з самого початку формувалося з чинних нормативно-правових актів, що встановлювали повноваження утворених органів фінансового контролю, і тих, що створювалися на базі вже діючих органів державного управління; – нормативно-правові акти, що визначають діяльність спеціальних органів фінансового контролю та учасників бюджетного процесу, мають власне локальний характер, але надають можливість розробки загального правового документа з державного бюджетного контролю; – чинні нормативно-правові акти з фінансового та бюджетного контролю мають суттєві недоліки, які об'єктивно зумовлені їх застарілістю та невідповідністю вимогам сьогодення; – залишається недосконалою якість нормативно-правових актів з бюджетного контролю. Нечіткість формулювання норм призводить до неправильного їх тлумачення при здійсненні контрольних заходів, реалізації прав та обов'язків суб'єктів контролю
Литвин О. І. [6]	– Відсутність чіткого переліку органів, на яких покладено здійснення в Україні державного фінансового контролю, та їх повноважень. Зокрема, державний фінансовий контроль, як правило, пов'язують із Рахунковою палатою України, Державною фінансовою інспекцією України, Міністерством фінансів України, Державною податковою службою України, Державною митною службою України, Державною пробірною службою України, Державною службою фінансового оніторингу України, Фондом державного майна України, Національним банком України, Антимонопольним комітетом, службами внутрішнього контролю у міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади тощо.

1	2
Литвин О. І. [6]	<p>Але, незважаючи на те, що Конституцією України та чинними нормативно-правовими актами частково регламентовано повноваження та функції цих органів у сфері державного фінансового контролю, загального рамкового нормативно-правового акта, який би визначав завдання того чи іншого виду контролю й моделював систему контролюючих інституцій відповідно до поставлених завдань, наразі немає. Наслідком цього є дублювання та паралелізм у роботі контролюючих органів різних рівнів, надмірне перевантаження деяких об'єктів ревізіями та перевітками;</p> <p>– проблеми правового характеру. Так, чинне в Україні бюджетне та фінансове законодавство має чимало прогалин і слабких місць, що призводить до поширення махінацій і шахрайства у сфері бюджетних коштів і державного майна. Однією з причин таких юридичних колізій є недостатня участь контролюючих органів у процесі розробки нових і вдосконалення існуючих нормативно-правових актів щодо державного фінансового контролю, формування, розподілу та використання бюджетних коштів, здійснення заходів із запобігання фінансових порушень;</p> <p>– проблеми методологічного характеру. Одна з них – відсутність базової методології проведення державного фінансового контролю (специфічних процесуальних норм) і слабкість її теоретичних і методологічних основ, що спричиняє масові фінансові порушення в Україні. Поряд із тим, відсутність специфічних процедурних стандартів здійснення державного фінансового контролю призводить до безсистемності та хаотичності у підходах контролюючих органів до трактування аналогічних правопорушень і визначення відповідальності за них</p>

Таблиця 2

Систематизація поглядів на виокремлення недоліків державного фінансового контролю в Україні

Автор	Проблема якості кадрів для органів ДФК	Недоліки в законодавстві	Плутанина в повноваженнях суб'єктів ДФК	Відсутність методики оцінки якості ДФК	Фіскальний характер контрольних процедур	Недоусвідомлення важливості внутрішнього контролю	Низька дієвість механізму адміністративних стягнень
Стефанюк І. Б. [6]		+					+
Чуль О. М., Барський Ю. М. [7]		+		+			+
Головань М. М. [2]			+				
Єрмічук Н. І. [4]		+					
Скоропад І. С., Пахолок Н. І. [5]			+		+	+	+
Шевченко Н. І. [9]	+	+			+		
Есманов О. М. [3]							+
Гетьманець О. П. [1]		+					
Литвин О. І. [6]		+	+				

Так, як видно з табл. 2, більшість учених схиляються до виокремлення серед недоліків саме вади законодавчого характеру, відсутність розмежування повноважень суб'єктів державного фінансового контролю та недосконалість механізмів відповідальності за правопорушення в сфері державних фінансів.

З огляду на це можливі шляхи вдосконалення державного фінансового контролю повинні мати спрямованість саме на вирішення окреслених недоліків, які мають привалюючий характер з огляду на результати систематизації поглядів учених щодо розв'язання зазначеного питання.

Авторське бачення можливих шляхів удосконалення державного фінансового контролю в Україні наведено на рис. 1. Як видно з рис. 1, існує декілька шляхів удосконалення державного фінансового контролю в Україні, але лише їх комплексне поєднання здатне забезпечити максимальний

ефект від їх запровадження. Наукова новизна даної статті полягає в окресленні та обґрунтованості шляхів удосконалення державного фінансового контролю в Україні з урахуванням систематизації його недоліків в сучасних умовах.

Практичне значення даного дослідження полягає в можливості використання розробок автора при здійсненні заходів щодо вдосконалення діяльності органів державного фінансового контролю України. При цьому як напрям подальших досліджень необхідно зазначити розробку механізму здійснення державного фінансового контролю в Україні з урахуванням сучасних перетворень. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Гетьманець О. П. Напрямки удосконалення законодавства щодо бюджетного контролю / О. П. Гетьманець // Юридична наука. – 2011. – № 2. – С. 134 – 141.

Рис. 1. Шляхи вдосконалення державного фінансового контролю в Україні (окреслено і обґрунтовано автором)

2. Головань М. М. Державний фінансовий контроль і його реформування [Текст] / М. М. Головань // Фінанси України. – 2003. – № 9. – С. 133 – 140.

3. Есманов О. М. Реформування системи державного фінансового контролю в Україні / О. М. Есманов // Бізнес Інформ. – 2012. – № 12. – С. 32 – 34.

4. Єрміїчук Н. І. Напрями вдосконалення державного фінансового контролю в Україні / Н. І. Єрміїчук // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії. – Чернівці.

5. Скоропад І. С. Державний фінансовий контроль в Україні / І. С. Скоропад, Н. І. Пахолок // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.7. – С. 262 – 266.

6. Литвин О. І. Реформування системи державного фінансового контролю в Україні: проблеми та перспективи / О. І. Литвин // Вісник НУБіП. – Київ.

7. Стефанюк І. В. Державний фінансовий контроль: проблеми ідентифікації й визначення системи / І. В. Стефанюк // Фінанси України. – 2009. – № 11. – С. 12 – 20.

8. Чуль О. М. Система державного фінансового контролю: функціонування, проблематика, оптимізація / О. М. Чуль, Ю. М. Барський // Економічний простір. – 2011. – № 45. – С. 193 – 202.

9. Шевченко Н. В. Реформування системи державного фінансового контролю в Україні: проблеми та перспективи / Н. В. Шевченко // Вісник Української академії банківської справи, 2010. – № 2 (29). – С. 42 – 45.

REFERENCES

Chul, O. M., and Barskyi, Yu. M. "Systema derzhavnoho finansovoho kontroliu: funktsionuvannya, problematyka, optymizatsiia" [The system of financial control: performance, problems, optimization]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 45 (2011): 193-202.

Esmanov, O. M. "Reformuvannya systemy derzhavnoho finansovoho kontroliu v Ukraini" [Reform of the state financial control in Ukraine]. *Biznes Inform*, no. 12 (2012): 32-34.

Holovan, M. M. "Derzhavnyi finansovyi kontrol i ioho reformuvannya" [State financial control and its reforms]. *Finansy Ukrainy*, no. 9 (2003): 133-140.

Hetmanets, O. P. "Napriamky udoskonalennia zakonodavstva shchodo biudzhethnoho kontroliu" [Areas of improvement of legislation on budgetary control]. *Yurydychna nauka*, no. 2 (2011): 134-141.

Lytvyn, O. I. "Reformuvannya systemy derzhavnoho finansovoho kontroliu v Ukraini: problemy ta perspektyvy" [Reform of the state financial control in Ukraine: problems and perspectives]. *Visnyk NUBiP*.

Skoropad, I. S., and Pakholok, N. I. "Derzhavnyi finansovyi kontrol v Ukraini" [State financial control in Ukraine]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 21.7 (2011): 262-266.

Stefaniuk, I. V. "Derzhavnyi finansovyi kontrol: problemy identyfikatsii i vyznachennia systemy" [State financial control: problems of identification and definition of the system]. *Finansy Ukrainy*, no. 11 (2009): 12-20.

Shevchenko, N. V. "Reformuvannya systemy derzhavnoho finansovoho kontroliu v Ukraini: problemy ta perspektyvy" [Reform of the state financial control in Ukraine: problems and perspectives]. *Visnyk UABS NBU*, no. 2 (29) (2010): 42-45.

Yermiichuk, N. I. "Napriamy vdoskonalennia derzhavnoho finansovoho kontroliu v Ukraini" [Areas of improvement of public financial control in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Bukovynskoi derzhavnoi finansovoi akademii*.